

NA TEMO HUMANIZMA. Na letošnjih prireditvah V. Goranove pomladi je sodelovalo poleg številnih recitatorjev in likovnih umetnikov še trideset pesnikov vseh naših narodov in narodnosti.

Uredništvo lista »Telegram« se je vključilo v te pomladne pesniške manifestacije, posvečene spominu velikega pesnika in revolucionarja Ivana Gorana Kovačiča. Pesnikom, ki so sodelovali na prireditvi V. Goranove pomladi, je zastavilo vprašanje:

»Osnovna komponenta Goranove Jame je humanizem. Kaj mislite, koliko, kako in s kakšnimi temami izraža sodobna poezija svojo humanistično prisotnost, ki je v Goranovem delu in življenju povzdignjena skoraj v simbol?«

Ker je tema o humanizmu živa tudi pri nas, brez komentarja v prevodu ponatiskujemo nekaj značilnih odgovorov.

Goran Babić: Koliko je naš čas human, je treba šele doživeti. Goran je imel svoje ideale, a mi bi si morali svoje šele izmisliti. Naš humanizem mogoče ne bo tak kot njegov. Bo pa njegovo nadaljevanje. Ne bi rad na tem mestu govoril posebej o humanizmu. Mogoče bi bilo bolje govoriti o kompromizmu, o pomanjkanju poguma, s katerim bi bilo treba to humanost doseči. Toda to je preobširna tema za ta skromno odmerjeni prostor.

Branko Banjević: So razdobja, v katerih se osebna in družbena emocija enačita. To so časi, ko je narod fizično ogrožen: v obdobju ustne poezije, ob elementarnih nesrečah, med vojno, v moderni dobi agresije, tiranije. Tedaj se vidno zlivata poezija in humanizem: izvirata drug iz drugega. Najlepši primer za to je v novejši jugoslovanski književnosti Goran in njegova Jama. Pesnitev, brez katere bi bila naša obzorja ožja. V mirnih razdobjih enačenje ni takó jasno vidno, pa se mnogim zdi, da se poezija odtuja. Toda to je samo na videz. Poezija se ne more odtujiti od moralne vsebine. Samo vezi so bolj zapletene. Naš čas živi v naši sodobni poeziji. Mogoče ga je nekoliko težje najti. Naša poezija je o naših dneh povedala že davno vse tisto, kar se mnogim politikom, sociologom, etikom in drugim, ki se s tem ukvarjajo, zdi, da so povedali prvi. Naša sodobna poezija se ne izneverja Goranu niti se mu ne more izneveriti.

Milovan Danajlić: Jama je dejanje, kakršnega na žalost ne srečamo v naši povojni poeziji. Vsaj ne tako neposrednega, takó intenzivnega. Humanizem sodobne poezije je, čeprav ga ni mogoče zanikati, sramežljiv in pogosto preveč posreden, da bi ga lahko primerjali z Goranovo pesnitvijo. Pa tudi razmere so, seveda, drugače...

Ilhami Emin: Humanizem je bil in bo ostal edini osnovni motiv vsakega pesniškega izročila.

Zeljko Falout: Vsaka oblika humanizma, humanističnega odnosa, se vedno nanaša na osnovno ogroženost človeka v nečloveškem, nehumanističnem svetu. Eksplicitno ali implicitno, ali kot sodobno rečemo — angažiramo ali »neangažirano« — je vsaka pesniška stvaritev humanistična, ker v sebi skriva — odkriva človečnost. Goranov svet ogrožene človečnosti in naš svet se lahko razlikujeta samo v svoji fenomenalnosti. V bistvu je oboje ista pozicija in ista reakcija. Sodobna poezija deluje mogoče manj odkrito, manj pozivno, manj zaupno — mogoče ima svet manj upanja. Humanizem je vedno projekcija možnosti, ki so ali niso, in niso odvisne samo od humanizma. To ni opravičilo, toda na osnovi te trditve se tudi ne da obtoževati.

Ernest Fišer: Humanistična misel je, prav gotovo, navzoča v sodobni poeziji (torej tudi v naši) bolj kot kdaj koli do zdaj. Sploh je bila pa vedno immanentna v resnični poeziji in zato tudi formalne »teme«, v katerih se je praktično manifestirala, niso bile najvažnejše oziroma pogoj za njeno prisotnost v poeziji. V žarišču interesov sodobnega pesnika je človek in, rekel bi, ogroženost njegovega čisto navadnega človeškega dostojanstva v našem vse-razdirajočem in grozečem svetu. Mar je potreben še kakšen močnejši dokaz humanistične angažiranosti sodobne poezije?

Dubravko Horvatić: Prepričan sem, da je humanizem sestavni del vsakega resničnega pesnika. Sodobno pesništvo je polno humanih izročil, polno humanističnih prizadevanj. Sodobno pesništvo šteje med tiste glasove, ki zamaui zahtevajo človečnost ljudi in človeštva. Mogoče prav zato mnogi ne žele slišati glasu pesnika današnjih dni.

Ibrahim Ibu Kajan: Pokažite mi poezijo, ki ni humanistična!

Miroslav S. Madjer: Humanizem je tako ali drugače v totalnem dosežku poezije vseh časov, pa tudi današnje. Toda po mojem je naša sodobna poezija stilno in izrazno nejasna, kar kali stihu vrednost človeške konstantne in inspirativne podlage. Ni prave poezije brez humanizma.

Slavko Mihalić: Domnevam, da vsi, ki razmišljajo o sodobni poeziji (torej ne o večrajšnji, temveč jutrišnji) čutijo skoraj fizično nezadovoljstvo zaradi nemočnosti pesnikovega glasu. Najbrž smo za to po malem krivi vsi, mi, ki šepetamo, namesto da bi kričali, in tisti, ki nas nagovarjajo, naj kričimo, a v resnici si tega niti najmanj ne žele.

Humanizem poezije se po mojem kaže samo v tem, koliko je ljudem nujno potrebna. A nikar ne načnimo pogovora o nakladah pesniških zbirk. Saj so, mar ne, še drugi razlogi, zakaj so naklade tako majhne. Po mili volji lahko sejete žitna zrna po jalovem kamenju, a sadu ne bo. Vprašujem se le, kako da na takšnem kamenju sploh zraste kakšno zrno žita za setev?

Priznam, zazebe me pri srcu, kadar pomislim na »humanizem«² sodobnega sveta. Kadar razmišljam o čudnih ljudeh, ki takó zlahka obidejo svojo lastno vest. Koliko jim poezija pomaga, da niso nečloveški? Koliko je poezija v tem trenutku sploh sposobna pomagati ljudem, ki so tako zelo bolni od samozadovoljstva?

Najboljšo sodobno pesem bo napisal tisti, ki bo pripravil ljudi do tega, da jih bo končno postalo sram. Žal, to sploh ne more biti glas enega samega človeka. Nekdo bo to izgovoril, a moč in smisel glasu bi morala priti iz naših pljuč. To pesem, ki jo čakamo, lahko torej zapojemo samo vsi skupaj.

Kljub temu sem prepričan, da poezija niti v diametralno nasprotnih okoliščinah ni odveč. Če nič drugega, vsaj pomaga, da ne ugasne do konca ogenj humanosti.

Sreten Perović: Človekov pekel ni problem samo ene epohe. V Goranovem času se je izražal v obliki rastoče nevarnosti pred drugim svetovnim polomom in fašizmom in z najbolj drastičnimi oblikami tega procesa. Danes je to usoda Vietnama in vsega tistega, kar simbolizira ta pojem, pa tudi usoda nesvobodnega in nezaposlenega sodržavljana, tovariša, soborca. Da ne govorimo o peklu (pojem ima seveda samo metaforičen pomen) v človeku, ki lahko obstaja tudi brez teh splošnih pogojev. Sodobna poezija je humanistična v celoti in v konkretnih primerih. Pesnik protestira proti uničenju človeka, kot na primer Branko Banjević, ali proti dehumanizaciji ljubezni, kot Pero Zubac, ta talen-

tirani in pogumni predstavnik najmlajše pesniške generacije! Verujem prav v to generacijo, saj se bo znala v poeziji in v življenju krčevito ponašati z ideali, v katerih ozvezdju je živel in umrl dostojanstveni in nežni pesnik in mučenik Ivan Goran Kovačić.

Milivoj Slaviček: V nekem popularnem priročniku je napisano tudi to, da je humanizem pogled na svet, ki je prežet s spoštovanjem človeškega dostojanstva in svobode osebnosti. Lahko bi torej rekli, da sodobna poezija pri nas in povsod izraža svojo humanistično prisotnost z izražanjem avtentične ustvarjalne individualnosti, z odporom do vsake enostranskosti, neizrednosti in povprečnosti, z obravnavanjem osnovnih odnosov in spopadov, s težnjo po nedoseženem.

Prav bi bilo, če bi bila kreativna beseda (bojim se, da ji drugega niti ne preostane) danes čimbolj vseobsegajoča, bolj kompleksna in bolj čista. To se pravi: bolj jasna.

Pero Zubac: V sodobni poeziji ne poznam pesnika, ki se ne bi trudil, da bi bil hkrati tudi humanist. Inhumanost je tuja dobri poeziji. Prepričan sem, da so tudi pesmi Gorana Babića ali Andreja Brvarja, ki jih je del naše književne javnosti razglasil za nehumane in destrutivne, v bistvu beseda v prid človekove blaginje. V imenu ljubezni zanj.

Prevedel B. G.